

QOVOQNI ARALASH O'G'ITLARI BILAN O'G'ITLASH ME'YORLARI

Bayniyazova Marziya Ajniyazovna

Agrokimyo ixtisosligi magistranti, Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalari instituti

<https://www.doi.org/10.37547/ejar-v03-i02-p4-169>

ARTICLE INFO

Received: 16th February 2023

Accepted: 26th February 2023

Online: 28th February 2023

KEY WORDS

Qishloq xo'jaligi, dehqonchilik,
o'g'it, qovoq, me'yor, tuproq
unumdorligi, ozuqaviy
moddalar.

ABSTRACT

Qishloq xo'jaligining rivojlanishi va olinadigan hosilning ortishi tarmoqning jadallashuvi va ishlab chiqarishdan olinadigan daromadning ko'payishi bilan uzviy bog'liqdir. Dehqonchilikda o'g'it qo'llash va boshqa kimyoviy vositalardan foydalanish ishlab chiqarish jadallashuvning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu tufayli, maqolaning asosiy maqsadi qovoqni yetishtirish paytida o'g'itlardan oqilona foydalanish orqali qovoq hosildorligini yuqorilatishdan iboratdir. Tadqiqot natijasi shuni ko'rsatdiki, qovoq yetishtirishda o'g'itlardan me'yorlariga amal qilgan holatda foydalanish samarali natijani berdi.

O'simliklarni oziq moddalar bilan ta'minlash vositasi bo'lgan o'g'itlar ekinlar hosildorligini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Hozirgi vaqtda qishloq xo'jalik ekinlarida o'g'itlarni qo'llash hisobiga hosildorlikni bir necha baravar oshirish mumkinligi tajribadan ma'lum. Chunki ekinlar har yili o'zining hosili hisobiga tuproqdan ancha eng zarur mineral elementlarni olib ketadi. Shu sababdan ayrim oziqa elementlarining miqdori kamayib boradi. Tuproqdan har yili olib chiqilgan moddalarning miqdori o'simlik turlariga, hosilning miqdoriga, tabiiy iqlim sharoitlariga bog'liq bo'ladi [5, 48-53].

Tuproqqa o'g'it solinganda nafaqat uning unumdorligi ortadi balki kelgusida turli shakldagi o'g'itlarga ehtiyoj tug'ilib, ularni kengroq ishlab chiqarish yo'lga qo'yiladi. O'g'itlardan to'g'ri foydalanish iqtisodiy jihatdan samaralidir. Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish vositalariga va mehnatga ketadigan qo'shimcha harajatlarni ko'paytirmay yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqarish, ya'ni mavjud bo'lgan sharoitda mahsulot tannarxini pasaytirishi va mehnat unumdorligini oshirish lozim.

Qovoq yetishtirilganda juda ko'p ozuqa moddalarini talab qiladi. Muvaffaqiyatli yetishtirish uchun tuproq unumdor bo'lishi uchun qo'shimcha ravishda yuqori oziqlantirishdan foydalanish kerak. Buning uchun har xil o'g'itlar qo'llaniladi, ularning har biri ma'lum rol o'ynaydi.

Qovoq o'g'itlari juda muhimdir. Ular quyidagilarni ta'minlaydi: [3, 135-140].

- tuproq tarkibini optimallashtirish;
- Qovoqning yaxshi o'sishi va rivojlanishi;

- tuxumdonlarning shakllanishi;
- meva vaznining oshishi;
- meva pishishini rag'batlantirish;
- Qovoqning ta'mini yaxshilash;
- yaxshi hosil;
- kasalliklar va zararkunandalar xavfini kamaytirish.

Qovoq uchun o'g'itlarni qo'llash chastotasi ko'plab omillarga bog'liq. Bir qator omillarni hisobga olish kerak:

- tuproqning unumdorligi,
- qovoqning xilma-xilligi,
- uni ekish usuli,
- o'simliklarning ko'rinishi.

Shu asosda: agar yer unumdor bo'lsa, unda 3-4 ta o'rash kifoya qiladi; qurib qolgan tuproqda o'g'itlar mavsumda 7-10 martagacha qo'llaniladi; uzun kirpikli navlar ko'proq ovqatlanishga muhtoj, shuning uchun o'g'itlash tez-tez amalga oshiriladi; qovoq urug'ini birinchi marta ekish paytida u 5 ta haqiqiy barg bilan oziqlanadi, keying safar – gullash tugagandan so'ng; ko'chatlarni ekishda ko'proq bog'lash kerak bo'ladi: birinchi marta - unib chiqqandan keyin 1,5 hafta o'tgach, ikkinchi marta - bog'ga ko'chirishdan bir hafta oldin, uchinchi - undan 2 hafta o'tgach, to'rtinchi - kirpiklar paydo bo'lishining boshida; ko'rinishi bilan qovoq o'g'itlarning yetishmasligi yoki ortiqcha ekanligini ko'rsatishi mumkin [7, 168-176].

Yuqori oziqlanish uchun optimal vaqt va ishlatiladigan o'g'it turiga bog'liq. Qovoqni urug'lantirish usullari. Oziq moddalar ikki usulda qo'llanilishi mumkin: ildiz yoki barglar. Ildiz-ushbu parametr o'g'itni ildiz ostida qo'llashni o'z ichiga oladi. Ular buni turli yo'llar bilan qilishadi: Eritilgan o'g'it bilan ildiz ostida hosilni sug'orish. Oldindan o'simliklar ildizlarning kuyishini oldini olish uchun oddiy suv bilan sug'orilishi kerak. O'g'itlarni jo'yaklarga qo'llash. Birinchi marta ular o'simlikdan 6-8 sm 15-20 sm chuqurlashishi kerak, ikkinchi marta chuqurlik va 10-12 sm gacha bo'lgan butalar orasidagi masofani saqlash kerak.

Barg. Bunday yuqori oziqlantirish hosilni o'g'itlashni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, o'g'itning kontsentratsiyasi ildiz usuli bilan solishtirganda ikki baravar kamayishi kerak. Juda konsentrlangan oziqlantirish barglarning kuyishiga olib keladi. Qovoqning bargidan yuqori oziqlantirishi hosilning normal o'sishini ta'minlash uchun kuchli qurg'oqchilik paytida eng yaxshisidir [2, 54-60]. Ular gullash va meva berishda ham samarali. Barglardan yuqori oziqlantirish eng yaxshi kechqurun yoki erta tongda amalga oshiriladi. Bunday holda, barglar o'g'itni to'liq singdirish uchun vaqt topadi. Agar yuqori oziqlantirish quyoshli soatlarda amalga oshirilsa, u holda moddalar bug'lanadi va foydasiz bo'ladi.

Qovoq uchun yuqori oziqlanish turlari. Kimyoviy tarkibiga qarab bir necha turdagi o'g'itlar mavjud.

Mineral o'g'itlar. Ular mineral o'g'itlar deb ataladi, chunki ular tarkibida turli xil mineral tuzlar mavjud. Tarkibdagi oziqqa moddalarining miqdoriga qarab, ular oddiy va murakkab. Birinchisi azot, fosfor yoki kaliy, ikkinchisi esa murakkab yoki aralash bo'lishi mumkin.

Mineral o'g'itlar muhim rol o'ynaydi: qovoqning faol o'sishini ta'minlash; fotosintezda ishtirok etish; suv balansini tartibga solish; tarkibida shakarining ko'payishi; meva vaznining oshishi; hosildorlikni oshirish. Qovoq etishtirish uchun minerallar juda muhim, ammo ulardan oqilona foydalanish kerak. Ortiqcha o'g'it hosil uchun zararli. Ular mavsumda uch marta qo'llaniladi:

Ikki haqiqiy varaqni shakllantirish bosqichida. Birinchi oziqlantirish uchun ammoska yoki karbamid yaxshi mos keladi. Bir chelak suv uchun 15 g modda (gugurt qutisi) etarli. Bu miqdor 20 buta uchun mo'ljallangan. Gullash davrida. Murakkab kompozitsion tavsiya etiladi: bir chelak suvda 20 g kaliy sulfat va superfosfat va 10 g ammoskani eritib yuboring. Bu miqdor ildiz ostida sug'orilgan 10 ta buta uchun mo'ljallangan. Meva hosil qilganda, mevaning kattaligi kichik olmaga teng bo'lganda. Uchinchi yuqori oziqlantirish uchun superfosfat va kaliy sulfatdan foydalanish yaxshidir. Bir chelak suv uchun har ikkala moddadan 15 g kerak bo'ladi. Karbamid ham ozuqa moddalarining etishmasligi bilan quruq kunlarda ishlatiladi.

Barglardan oziqlantirish. Buning uchun 10-15 g o'g'itni bir chelak suvda eritib, yarim soat davomida turib va ko'chatlarni purkash kerak. Barglardan oziqlantirishning yana bir varianti - bu chelak suv uchun 15 g kaliy tuzi, 30 g ammoniy sulfat va 40 g superfosfat. Eritma purkash uchun ishlatiladi, yomon ob-havodan keyin samarali bo'ladi [6, 53-57].

Organik yuqori oziqlantirish. Organik o'g'itlar - o'simlik va hayvonlardan olingan moddalarga asoslangan o'g'itlar. Bu go'ng, kompost, torf, yashil o'g'itlar uchun amal qiladi. Ular parchalanganda minerallar hosil bo'ladi. Qovoq uchun organik o'g'itlarni turli bosqichlarda qo'llash quyidagi vazifalarni hal qiladi: fotosintezda ishtirok etish; suv va havoning oziqlanishiga ijobiy ta'sir; ildiz tizimini mavjud oziq moddalar bilan ta'minlaydigan foydali bakteriyalarning rivojlanishiga yordam berish.

Organik o'g'itlarni qo'llash bosqichlari: Ekish paytida. Ushbu bosqichda yog'och kulidan foydalaniladi. U to'g'ridan-to'g'ri quduqlarga qo'llanilishi kerak, har bir o'simlik uchun 50-100 g o'g'it etarli. Bir chelak suv uchun 100 g o'g'it kerak bo'ladi. Zarrachalarning joylashishini kutmasdan, darhol sug'orish uchun foydalaniladi.

Gullashdan oldin o'simlikni 10 qisimli suv, 1 qisimli go'ng va 2 stakan kul bilan boqish mumkin. Olingan aralashma ildiz ostida qo'llaniladi. Qovoqlarni gullash va meva berishda mullen infuzioni yaxshi bo'ladi. U oldindan tayyorlanishi kerak. Buning uchun mullenni go'ngdan 5 barobar ko'p bo'lishi kerak bo'lgan iliq suv bilan to'kib tashlanadi. Go'ngni vaqti-vaqti bilan aralashtirib, 2 hafta davomida infuzion qilinadi. Yuqori oziqlantirish uchun infuzionni 10 qisimli suvda suyultiriladi. Qovoqni ildiz ostida sug'orib, har bir butaga 1-2 litr aralashma sarflanadi. Yuqori oziqlantirish o'rtasida 2-3 haftalik interval saqlanadi [8, 94-98].

To'shaklarni qazishda. Ushbu bosqichda mullen yana ishlatiladi. Yangi go'ng faqat kuzda qovoq uchun mos keladi, chirigan go'ng kuzda yoki bahorda ishlatiladi. Birinchi holda, 1 kvadrat metr uchun 4 kg o'g'it kerak, ikkinchisida - o'n barobar kamroq. Organik o'g'itlar uchun yana bir variant - tovuq go'ngi. Bundan tashqari, undan infuzionni tayyorlash kerak, uni 20 qisimli suvda suyultirish kerak. 1,5 hafta davomida turib olinadi, vaqti-vaqti bilan aralashtiriladi. To'shak to'kib tashlanadi, butalar orasidagi masofa saqlanadi, chunki o'g'it ildizlarning kuyishiga olib kelishi mumkin. Faqat organik o'g'itlardan foydalanilmaydi, aks holda azotning ko'pligi va kaliy etishmovchiligi bo'ladi, bu hosil uchun qo'ziqorin kasalliklari xavfiga olib keladi.

Kompleks o'g'itlar. Bunday o'g'itlar turli xil oziq moddalar aralashmasini nazarda tutadi. Ularning tarkibi muvozanatli, shuning uchun ma'lum bir ekin va ekish maydoni uchun dozani to'g'ri hisoblash kifoya. Qovoq uchun murakkab kiyimlar orasida eng samarali va bog'bonlar orasida mashhur: Nitrofoska. Birinchi barglar shakllanishining boshida uni quruq shaklda qo'llash tavsiya etiladi. Bir o'simlik uchun 10 g o'g'it etarli. Uni tarqatish kerak, keyin to'shakka suv quyiladi. Azofoska. Quruq va suyuq oziqlantirish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan murakkab mineral o'g'it. 1 kvadrat uchun quritiladi. 30-40 g moddani qo'shiladi, bir chelak suvda suyuq bo'yash uchun 20-30 g mahsulotni suyultiriladi [2, 43-49].

Kemira.Go'ngning turli xil kichik turlari mavjud, qovoq uchun Kemira Universaldan foydalanish mumkin. O'g'itning tarkibi azot, fosfor, kaliy, selen va boshqa elementlar bilan ifodalanadi. U ildiz va barglar uchun qo'llanilishi mumkin. Birinchi variantda 10 litr suvda 20 g o'g'itni eritish kerak, ikkinchisida konsentratsiyani ikki baravar kamaytirish kerak. Davolanishni har 2 haftada takrorlanadi. Bunday o'g'it bilan oziqlantirish eng yaxshi gullash va meva berish davrida amalga oshiriladi. Oracle. Bir chelak suvga 5 ml ko'p murakkab kompozitsiya kerak. Yuqori oziqlantirish uch marta 3-5 haqiqiy barg bosqichida, faol o'sishi, tuxumdonlar shakllanishi bilan amalga oshiriladi. Davolanish oralig'i kamida 1,5-2 hafta davom etishi kerak. Qovoqlarni oziqlantirish uchun ko'plab bog'bonlar xalq davolanish usullaridan muvaffaqiyatli foydalanadilar. Ular do'kondagi o'g'itlardan kam samarali emas. Qovoqning gullashi va meva berish davrida quyidagi o'g'itlarni tayyorlash samarali bo'ladi: Bir chelak iliq suvga 150 g granullangan shakar va 100 g xom xamirturush qo'shiladi, to'liq eriguncha aralashtiriladi, 5 kun davomida issiqda turib olinadi. 4 stakan o'tin kuli va 10 litr suv qo'shiladi. Qovoqni ildiz ostida sug'orib olinadi, har bir o'simlik uchun 1 litr eritma. 1 litr suvga 10 ml ammiak qo'shiladi, aralashtiriladi. Ildiz ostida suv, har bir buta uchun bir stakan mablag'. Barrelni yarmigacha o't bilan to'ldiriladi (yaxshisi qichitqi o'ti), bir dasta quruq o't, bir belkurak qo'shiladi, qolgan hajmni suv bilan to'ldiriladi va aralashtiriladi.

Kompozitsiyani har kuni aralashtirib, plyonka yoki qopqoq ostida 5 kun turib olinadi. Uni suvning 10 qismida suyultiriladi va har bir tup uchun 1 litr oluklarni sug'orib olinadi. Qovoqlarni to'g'ri oziqlantirish ko'plab maqsadlarga erishish mumkin: tuproqning kimyoviy tarkibi optimallashtiriladi, hosil yaxshi o'sish va rivojlanish uchun zarur elementlarni oladi. O'z vaqtida urug'lantirish bilan qovoq yaxshi hosil va katta mevalar bo'ladi.

Xulosa. Qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha dunyo va mamlakatimiz amaliyoti shuni ko'rsatayaptiki, mineral o'g'itlarni ilmiy asoslangan holda qo'llash yetishtirilayotgan ekinlarning hosildorligi va yalpi mahsulot miqdorni oshirishga, chorvachilik uchun mustahkam yem xashak bazasini yaratishga, tuproq unumdorligini saqlash va oshirishga qaratilgan eng muhim yo'llardan hisoblanadi. Shu qatorda, qovoqni yetishtirishda aralash o'g'itlardan foydalanish samarali natijani berdi. Qovoq yetishtirishda o'g'itlarning ko'rsatilgan me'yorlariga amal qilish orqali samarali natijaga erishildi.

References:

1. Deryugin I. P. Dulyukin an. "Sabzavot va mevali ekinlarni oziqlantirish va o'g'itlash. "Moskva MSHA nashriyoti 1998 yil

2. Karimov M.U. "Ugit kullash muddatlari va guza xosildorligi" "Uzbekiston Milliy entsiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriëti. Toshkent 2003
3. Nuriddinov A.I, Boki yev A.B, Bakuras N.S. va boshkalar. "Sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilik spravochnigi". Toshkent- "Mexnat"-1987,
4. Musaev B.S. "Ugat kullash tizimi". T.: Respublika ukuv uslubiët markazi, 1998.
5. Musaev B. S. "Agrokimë". "Shark" nashriët-matbaa aktsiyadorlik kompaniyasi bosh taxririya.Tashkent-2001.
6. MusayevB.S, Asqarova Z.Sh, Rajapov B.B, Atabayev M.M "O'g'it qo'llash tizimi" maruzalar matni Toshkent 2000-yil
7. RaxmatovaS.O, Raxmatov O, Turdiqulov T.«Kishlok xo'jalik ekinlarini xosildorligini oshirish va tuprokning meliorativ xolatini yaxshilashda organik o'gitlardan foydalanish» YAngier Pedagogika kolleji1, GulDU